

КАРТОГРАФІЧНИЙ МЕТОД ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ У МЕЛІТОПОЛЬСЬКОМУ УЧИЛИЩІ КУЛЬТУРИ

У статті описані навчальні методи використання географічних карт у процесі викладання «Економічної і соціальної географії світу». Автор статті описує засоби роботи з картографічним матеріалом, використання його в самостійній роботі студентів. Приділено увагу і опису різних типів карт, використанню їх під час відповідей студентів.

Ключові слова: картографія, проблемний метод, картографічне моделювання, демаркаційна лінія, держава, країна.

N. Malyutina

CARTOGRAPHY METHOD OF TEACHING GEOGRAPHY AT THE MELITOPOL' COLLEGE OF CULTURE

In the article are described the educational methods of usage geographical maps in the process of teaching «Economic geography of the world». The author of the article describes the ways of work with the cartography material, its usage in the independent work of students. Much attention is paid to the description of different types of maps, their usage in student's answers.

Keywords: cartography, problematic method, cartographic modeling, demarcation line, state, country.

Вступ, вихідні передумови. Сучасні досягнення географічних наук у більшості зобов'язані широко розповсюдженому картографічному методу. Мета і завдання картографічних знань підкорюються загальній меті вивчення географії. Специфіка вивчення географії в училищі культури полягає у тому, що дисципліна «Економічна і соціальна географія світу» вивчається один семестр (34 години) на першому курсі. В цих складних умовах головний наголос робиться на використання картографічного методу і самостійну роботу студентів.

Географічна карта є наочним посібником, об'єктом вивчення і джерелом знань. Вона являється не тільки другою мовою географії, але і методичним стрижнем, який інтегрує знання окремих географічних наук, надає їм загальний точний метод пізнання. У системі безперервної географічної освіти і картографії вище училище культури є завершальним етапом. У процесі навчання відбувається одночасно узагальнення знань, навичок, умінь, отриманих студентами у школі і засвоєння ними складного курсу «Економічна і соціальна географія світу».

Метою статті є висвітлення картографічного методу і методичних прийомів викладання географії у Мелітопольському училищі культури.

Виклад основного матеріалу. В умовах вивчення географії в училищі культури основний наголос робиться на самостійній роботі, коли викладач дає тільки завдання, а студенти самі обирають об'єкт вивчення і відповідні джерела знань, розробляють план роботи і самостійно її виконують. Викладач контролює результат виконання завдання. Наприклад, при вивченні

природних ресурсів світу з курсу економічної і соціальної географії світу студенти виконують завдання скласти характеристику тих чи інших видів ресурсів за допомогою карт атласів. Використання знань із такого джерела, як карта – це розумовий процес на різних рівнях самостійності. При цьому пізнання студента здійснюється безпосередньо через діяльність викладача, який визначає необхідні дії з таким джерелом знань, як географічна карта, і збуджує внутрішні процеси, що необхідні для самостійної діяльності.

У навчанні студентів училища культури дійсна бінарна класифікація методів навчання географії, в основі якої лежать дві ознаки: зовнішні форми прояву методів, це перш за все робота з географічними картами (основним джерелом знань), і внутрішні – рівні пізнавальної самостійності й активності студентів. У роботі з географічними картами слід виділити аспект методів – організацію діяльності студентів на різних рівнях самостійності. Різноманітність самостійної діяльності з географічними картами видозмінює діяльність викладача. Є випадок, коли викладач повністю керує діяльністю студентів, тобто дає завдання, пояснює, як його виконати, пропонує алгоритм виконання за зразком, увесь час слідкує за ходом виконання, спрямовує і при цьому керує їхні дії. При такій керівницькій ролі викладача *репродуктивний метод* пізнавальної діяльності студентів направлений на виконання, з елементами творчості, самостійну діяльність. Наприклад, охарактеризуйте ЄПІ Канади за допомогою політичної карти світу. При вивченні теми «Політична карта світу. Типологія держав світу» для закріплення знань студентів можна запропонувати завдання: «Користуючись політичною картою світу, назвіть країни: а) з найбільшою площею території (Росія, Канада, Китай, США, Індія); б) з найменшою площею території (Монако, Андорра, Ватикан, Ліхтенштейн, Сінгапур)».

Користуючись *частково-пошуковим методом*, викладач дає завдання з використанням вже відомих студентам способів їх виконання, тобто діяльність викладача несе цілеспрямований характер, а діяльність студентів – творча, з елементами відтворення вивченого. Наприклад, при вивченні регіональної географії пропоную роботу з контурними картами: 1. Нанесіть на контурну карту малі розвинені країни Європи. 2. Нанесіть на контурну карту найбільшу за площею європейську державу; найбільшу за населенням європейську державу. 3. За допомогою карти атласу знайдіть і нанесіть на контурну карту річки Німеччини.

При вивченні теми «Географія світових природних ресурсів» пропоную такі завдання. За допомогою карт атласу дайте відповіді на запитання: 1. У яких країнах зосереджені великі запаси залізної руди? (Бразилія, Австралія, Канада, Росія, Китай, США, Індія і т. д.). 2. Які країни мають найбільші запаси мідної руди? (Замбія, Заір, Чилі, США, Канада, Австралія). При цьому теж можна використовувати роботу з контурними картами. Таким чином, у студентів систематизуються знання з даної теми, вони орієнтуються на карті. Можна поєднати роботу з картами і підручником: За допомогою комплексної карти атласу і тексту підручника визначте склад і географію основних галузей промисловості і сільського господарства Західної Європи.

При *дослідницькому методі* роль викладача полягає в організації роботи студентів, яка носить творчий, а діяльність педагога – контролюючий характер. Наприклад, це виконання практичних робіт, які заплановані навчальною програмою і проводяться з метою закріплення вивченого матеріалу, його систематизації. За допомогою комплексних карт студенти порівнюють різні країни різних регіонів: їх ЕГП, природні ресурси, клімат, розвиток промисловості і сільського господарства. Досліджуючи різні країни, характеризуючи і аналізуючи їх за допомогою статистичного і картографічного матеріалу, роблячи самостійні висновки, студенти краще засвоюють матеріал, їм цікавіше вивчати країни, цілі регіони; вони вже по іншому сприймають географію як предмет. Є старовинна японська приказка: «Освіта – це те, що залишається, коли все забуто», тобто в ній закладене не сприйняття енциклопедичного навчання, а розуміння необхідності навичок самоосвіти. У цих умовах картографічний метод – це спосіб пізнання відображених на картах явищ.

Географічна карта в процесі навчання виконує дуже важливу психолого-педагогічну роль, тому що допомагає систематизувати знання, полегшує їх розуміння, засвоєння і узагальнення. Наприклад, при вивченні теми «Політична карта світу» знання політичної карти складають опорний каркас, на який згодом нанизуються навчальний матеріал з економічної і соціальної географії світу. Вміння орієнтуватись у світовому геополітичному просторі – одне з найцінніших надбань географічної науки, що необхідне для життєдіяльності особистості в сучасному взаємопов'язаному світі. Під час вивчення цієї теми необхідно чітко і логічно пояснити етапи розвитку політичної карти. Бажано показати і попрацювати з різними картами, розкрити перманентні зміни сучасної політичної карти світу, багатоваріативність підходів до періодизації етапів формування політичної карти світу, регіонального поділу та типології країн. Можна показати студентам, що географія – це жива наука, яка знаходиться у постійному розвитку, задовольняючи сьогоденні потреби суспільства і прогножуючи майбутнє. Звертаючись із запитанням до студентів «Що зображено на політичній карті світу?», викладач очікує, що завдяки аналізу умовних позначень карти, студенти назвуть у відповідях: «Держави, залежні території, державні кордони, демаркаційні лінії». Як правило, незрозумілим для студентів є поняття «демаркаційна лінія». Викладач пояснює, що це недержавні кордони за міжнародними угодами, тобто тимчасові кордони, наводить приклади (кордони Індії і Пакистану, півночі і півдня в Кореї). Далі формується висновок про те, що на політичній карті світу відображений територіально-політичний поділ світу.

В училище культури приходять студенти, які закінчили 9 класів, не всі здавали іспит з географії України. Вони навчалися у різних школах, у різних вчителів. Тому викладачеві важливо сформувані позитивну установку на сприйняття навчального матеріалу протягом семестру. Для цього головними є позитивні установки на успіх, співробітництво, зацікавленість у результаті. Розвитку розумової діяльності студентів сприяє застосування проблемного методу навчання разом з картографічним. Це організований

викладачем спосіб активної взаємодії суб'єкта з проблемним відтворенням змісту навчання, під час якого він залучається до об'єктивних протилежностей наукових знань і способів їх рішення, вчиться мислити, творчо отримувати знання. Світовий досвід доводить, що зараз у рамках проблемного навчання вже недостатньо використання тільки проблем академічного характеру, запозичених із науки і адаптованих до можливостей студентів. Необхідно, щоб вибір способу пошуку рішення двох чи більше можливих варіантів найчастіше зустрічався у сучасному житті. Їх рішення потребує застосування системи дослідницьких процедур, починаючи із збирання даних і закінчуючи їх аналізом і побудовою узагальнення. Рішення реальної проблеми повинно завершуватись практичними пропозиціями, намаганнями втілити результати в життя.

У зарубіжній методичній літературі виділяються такі критерії оцінки реальних навчальних проблем:

- проблеми повинні відповідати потребам і інтересам групи студентів;
- проблеми повинні відповідати їх віковим особливостям;
- при виборі навчальних проблем необхідно взяти до уваги різноманітну попередню підготовку і досвід першокурсників;
- самі студенти повинні брати участь у виборі навчальних проблем і в розробці плану дій і способів рішення;
- намічена проблема повинна допускати вибір шляхів рішення, активізуючи тим самим механізми прийняття рішення;
- обрана проблема повинна бути достатньо звичайною і повторюватись, щоб виправдати зусилля усієї групи студентів;
- навчальні проблеми повинні бути достатньо серйозними, щоб зацікавити всіх студентів групи;
- при виборі проблем повинно брати до уваги і перелік необхідних матеріалів, джерел інформації;
- вибрані реальні проблеми часто можуть не вписуватись у рамки однієї географії і потребують інтегрованого підходу. Наприклад, реальна проблема «Як проїхати?» знайшла застосування у школах США. Рішення реальної проблеми буде складатись із декількох етапів:

Перший етап – постановка проблеми. Викладач дає завдання визначити, де на карті знаходиться даний об'єкт. Студентів можна зацікавити проблемою проїзду до того чи іншого об'єкта (площі, театру, палацу). *Другий етап* – запропоновані види діяльності. Картографічний метод дозволить правильно зорієнтуватись на місцевості, визначити маршрут мандрівки. *Третій етап* – використання результатів роботи на практиці. Переваги реальних проблем видно одразу. Вони відображають потреби студентів, вимагають оволодіти дослідницькими методами, удосконалюють уміння роботи з картами різноманітного змісту, формують позитивні мотиви до вивчення географії і до навчального процесу в цілому.

Робота з картою – один із важливіших специфічних видів діяльності студентів при оволодінні навчальним матеріалом з географії. Карты слугують посередником між дійсністю та пізнавальною діяльністю, дозволяють

порівнювати географічні об'єкти, вивчати їх характеристики, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, розуміти закономірності. Уміння працювати з картами робить їх потужним джерелом найрізноманітнішої географічної інформації. Необхідно формувати навички користування картами за допомогою комп'ютерних технологій. Цей процес може здійснюватись у декількох етапів: 1. Пояснення викладачем значення вміння, яким пропонується оволодіти студентам, та мети досягнення результату. 2. Ознайомлення студентів з послідовністю виконання дій. 3. Демонстрація викладачем зразка виконання завдання. 4. Виконання тренувальних вправ на засвоєння уміння. 5. Застосування уміння, перенесення його на новий навчальний матеріал, закріплення.

Перші три етапи повинен здійснювати викладач як такі, що мотивують і закладають основу засвоєння уміння. Наступні – вимагають індивідуального підходу (кожен студент має свій рівень сприйняття та засвоєння матеріалу, темп виконання вправ, необхідність повторення). Використання комп'ютера дозволяє повноцінно забезпечити ступінь індивідуалізації навчання студентів училища культури. Комп'ютер генерує завдання для студентів, відслідковує їх виконання, повідомляє про результати.

Висновки. Для досягнення студентами високих результатів нагальним є удосконалення картографічного методу та впровадження новітніх технологій при вивченні економічної і соціальної географії світу в училищі культури. Використання різних прийомів роботи з картами сприяє розвитку пізнавальних інтересів, розвиває вміння самостійно набувати географічні знання.

Рецензент – кандидат географічних наук, доцент В.П. Воронка

Література:

1. Берлянт А.М. Карта – второй язык географии. - М.: Просвещение, 1985.
2. Сучасні шкільні технології. Ч.І. – К.: Ред. загальнопедагог. газет, 2004.
3. Впровадження сучасних технологій // Навчання географії у шкільній, вищій та післядипломній освіті. – Полтава. 2006. – С. 72-73.
4. Душина И.В., Пятунин В.Б., Таможняя Е.А. Методика и технология обучения географии. – М.: Астрель, 2004. – 203 с.
5. Голота Н.С. Формування картографічних понять за допомогою комп'ютерних технологій в процесі вивчення шкільного курсу географії. - Полтава, 2006. – 194 с.

Н.А. Малютина

КАРТОГРАФИЧЕСКИЙ МЕТОД ИЗУЧЕНИЯ ГЕОГРАФИИ В МЕЛИТОПОЛЬСКОМ УЧИЛИЩЕ КУЛЬТУРЫ

В статье описаны учебные методы использования географических карт в процессе преподавания «Экономической и социальной географии мира». Автор статьи описывает средства работы с картографическим материалом, использование его в самостоятельной работе студентов. Уделено внимание и описанию разных типов карт, использованию их во время ответов студентов.

Ключевые слова: картография, проблемный метод, картографическое моделирование, демаркационная линия, государство, страна.